

Ірина Бутирська

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6827-9939>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/D-9848-2016>
i.butyraska@chnu.edu.ua

УДК 347.736

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСІБ, ЩО КОНТРОЛЮЮТЬ БОРЖНИКА, У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

АНОТАЦІЯ. В умовах нестабільної економічної ситуації, що сьогодні має місце в Україні, боржники все частіше стають неспроможними в розрахунках зі своїми кредиторами, що негативно впливає на стабільність ділового обороту. Як правило, застосування до таких боржників процедур банкрутства виявляється малоєфективним і розмір вимог кредиторів суттєво перевищує вартість майна боржника. Часто відсутність майнових активів у боржника є результатом дій його засновників чи органів управління, у зв'язку з чим постає питання про притягнення таких осіб до відповідальності у межах справи про банкрутство.

Метою статті є наукове осмислення та формування пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання інституту відповідальності засновників (учасників, акціонерів) та керівника боржника у справі про банкрутство, розширення та уточнення понятійно-категоріального апарату права неспроможності (банкрутства).

Встановлено, що вітчизняне законодавство передбачає різноманітні заходи відповідальності фізичних та юридичних осіб у процедурі банкрутства. Аналіз вітчизняного законодавства змушує констатувати відсутність єдності у понятійно-категоріальному апараті інституту відповідальності фізичних та юридичних осіб за неправомірні дії у банкрутстві. Для цілісності регулювання інституту відповідальності фізичних та юридичних осіб за їх неправомірні дії у банкрутстві автором запропоновано використовувати термін “особа, що контролює боржника”, яким охоплювати засновників (учасників, акціонерів) боржника, керівника останнього, а також інших осіб, які мають право давати обов'язкові для виконання боржником вказівки чи які мають можливість іншим чином визначати його дії; досліджуються проблемні аспекти припинення повноважень керівника боржника у процедурі розпорядження майном; аналізується судово-практика притягнення засновників боржника до субсидіарної відповідальності.

Автор доходить висновку, що кримінальна та адміністративна відповідальність (виконуючи здебільшого каральну функцію) не забезпечують належного захисту майнових прав кредиторів неспроможного боржника, у зв'язку з чим важливого значення набуває матеріальна та процесуальна відповідальність осіб, що контро-

люють боржника, у межах справи про банкрутство, яким і приділена основна увага у цій статті.

Ключові слова: банкрутство; боржник; неспроможність; юридична відповідальність; засновники боржника; керівник боржника; особа, що контролює боржника.

Відсутність майнових активів у боржника та банкрутство останнього часто є результатом дій його засновників чи органів управління, у зв'язку з чим постає питання про притягнення таких осіб до відповідальності у межах справи про банкрутство. Актуальним та необхідним видається дослідження інституту притягнення осіб, пов'язаних з особою боржника, до відповідальності за протиправні дії у банкрутстві. Адже, як доречно зазначає В. Резнікова, необхідною передумовою ефективної боротьби зі зловживанням правом є його наукові дослідження із подальшим впровадженням їх результатів у правотворчу, правореалізаційну та правозастосовну практику¹.

Інститут банкрутства став темою досліджень для багатьох вітчизняних учених, серед яких можна назвати О. Беяневич, І. Вечірка, Л. Грабован, О. Подцерковного, Б. Полякова, П. Пригузу, В. Радзивілюк та ін. Однак варто констатувати, що питанням притягнення засновників (учасників, акціонерів) та керівника боржника до відповідальності у справі про банкрутство у науковій літературі присвячено недостатньо уваги. У зв'язку з цим виникає потреба детального дослідження відповідальності фізичних та юридичних осіб, які відповідно до свого статусу здійснюють вплив на боржника, у межах справи про банкрутство, виявлення та аналізу проблем, що виникають у правозастосуванні у цій сфері, та вироблення можливих шляхів їх вирішення.

Метою дослідження є наукове осмислення та формування пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання інституту відповідальності засновників (учасників, акціонерів) і керівника боржника у справі про банкрутство, розширення та уточнення понятійно-категоріального апарату права неспроможності (банкрутства).

Для всебічного дослідження проблематики відповідальності засновників (учасників, акціонерів) боржника насамперед звернемося до окремих аспектів сутності юридичної особи. Однією з цілей створення юридичної особи, як правило, є зменшення ризиків майнових втрат засновників (учасників, акціонерів) через обмеження відповідальності кожного з них розміром свого внеску. Створюючи юридичну особу, її засновники фактично перекладають можливі ризики майнових втрат на новоствореного суб'єкта права, чітко розмежовуючи власність і від-

¹ В Резнікова, 'Відповідальність у господарському процесі за зловживання процесуальними правами та заходи процесуального примусу' (2017) 9 Право України 101.

повідальність фізичних осіб – засновників від власності та відповідальності створеної ними юридичної особи (окрім повних товариств та повних учасників командитних товариств). Банкрутство ж юридичної особи уособлює крах економічної діяльності такого суб'єкта господарювання і є тим самим ризиком, у разі настання якого засновники й обрали обмеження своєї відповідальності сумою свого внеску. Загальний принцип, на якому ґрунтується законодавство про неспроможність держав світу, побудований на презумпції добропорядності боржника². Однак законодавець не може байдуже ставитися до причин неспроможності суб'єктів підприємницької діяльності і жодним чином не реагувати на дії чи бездіяльність засновників і керівництва боржника, що призвели до банкрутства останнього.

Зважаючи на викладене вище, законодавець передбачив різні види відповідальності за неправомірні дії засновників (учасників) та службових осіб боржника: кримінальну (ст. 219 Кримінального кодексу України (далі – КК України)³) та адміністративну (статті 164¹⁵, 166¹⁶, 166¹⁷ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)⁴). Крім того, Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (далі – Закон про банкрутство)⁵ також передбачає певні види відповідальності для недобросовісних засновників (учасників, акціонерів) та керівника боржника.

Аналіз вітчизняного законодавства змушує констатувати відсутність єдності у понятійно-категоріальному апараті інституту відповідальності фізичних та юридичних осіб за неправомірні дії у банкрутстві. Так, КК України та КУпАП передбачають відповідальність засновників (учасників) і службових осіб суб'єкта господарювання, а Закон про банкрутство оперує поняттями “засновники (учасники, акціонери) боржника”, “власник майна боржника (уповноважена ним особа)”, “керівник боржника”. Така невизначеність, на нашу думку, перешкоджає цілісності правового регулювання інституту відповідальності зазначених осіб за неправомірні дії у банкрутстві. У зв'язку з цим вважаємо за потрібне ввести єдиний термін, яким було б можливо об'єднати засновників, учасників, акціонерів, керівника та службових осіб боржника, – “особа, що контролює боржника”, який широко використовується у зарубіжному

² П Пригуза та А Пригуза, *Науково-практичний коментар Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” у редакції з 18 січня 2013 року (доктринальне тлумачення норм права неплатоспроможності та статей 1-21 (ТДС 2013) 52.*

³ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 09.05.2018).

⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 09.05.2018).

⁵ Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 31. Ст. 440.

законодавстві та правовій доктрині. Так, наприклад, у 2017 р. Федеральний Закон Російської Федерації “Про неспроможність (банкрутство)” було доповнено ст. 61.10 “Контролююча боржника особа”, під якою розуміється:

<...> фізична або юридична особа, яка має або мала не більше, ніж за три роки, що передували виникненню ознак банкрутства, а також після їх виникнення до прийняття арбітражним судом заяви про визнання боржника банкрутом, право давати обов’язкові для виконання боржником вказівки або можливість іншим чином визначати дії боржника, у тому числі щодо здійснення угод та встановлення їх умов⁶.

Вважаємо, що термін “особа, що контролює боржника” може бути сприйнятий і українською правовою доктриною. Цим терміном пропонуємо охоплювати засновників (учасників, акціонерів) боржника, керівника останнього, а також інших осіб, які мають право давати обов’язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії.

Кримінальна та адміністративна відповідальність осіб, що контролюють боржника, виконує здебільшого каральну функцію і не сприяє зменшенню майнових втрат кредиторів неспроможного боржника. Набагато ефективнішою у цьому аспекті є відповідальність, передбачена Законом про банкрутство, хоча її ще досить рідко застосовують на практиці. На нашу думку, зазначену відповідальність осіб, що контролюють боржника, у межах справи про банкрутство можна умовно поділити на два види – процесуальну та матеріальну. До процесуальної відповідальності можна віднести припинення повноважень керівника боржника, а до матеріальної – солідарну та субсидіарну відповідальність засновників (учасників, акціонерів) та керівника боржника. У межах цього дослідження ми детально зупинимося саме на матеріальній та процесуальній відповідальності зазначених осіб у межах справи про банкрутство.

Припинення повноважень керівника боржника у процедурі розпорядження майном є радикальною дією, оскільки обов’язок управління боржником покладається на розпорядника майна, зміст функцій якого у межах зазначеної судової процедури не передбачає втручання у господарську діяльність боржника. Тобто законодавець передбачив подібний механізм як виняток із загального правила. Питання відсторонення керівника боржника взагалі є досить спірним і не завжди виправданим, у зв’язку з чим на практиці часто одразу після введення процедури са-

⁶ О несостоятельности (банкротстве): Федеральный Закон Российской Федерации от 26 октября 2002 г. № 127-ФЗ. URL: http://www.consultant.ru/document/Cons_doc_LAW_39331/ (дата обращения: 01.03.2018).

нації керуючий санацією приймає рішення про поновлення керівника боржника на посаді. Як зазначає О. Степанов, з одного боку, некваліфіковане управління боржником є причиною господарських бід боржника, а з другого – ці труднощі також бувають наслідками зовнішніх причин, не пов'язаних із кваліфікацією керівника⁷. Дійсно, керівник боржника набагато краще знає специфіку господарської діяльності підприємства, тому доцільним і виправданим є залучення арбітражним керуючим керівника боржника до управління підприємством, щодо якого застосовується процедура санації.

Відсторонення від посади керівника боржника та виконавчих органів його управління регламентується ч. 2 ст. 18 та ч. 12 ст. 22 Закону про банкрутство⁸. При цьому наведені норми права по-різному визначають як предмет свого регулювання, так і саму процедуру відсторонення від посади керівника боржника та виконавчих органів його управління. Зокрема, у ч. 2 ст. 18 Закону про банкрутство йдеться про відсторонення керівника боржника від посади та покладення його обов'язків на розпорядника майна, натомість у ч. 12 ст. 22 – про припинення повноважень керівника боржника та виконавчих органів його управління з покладенням тимчасового виконання відповідних обов'язків на розпорядника майна до призначення в порядку, визначеному законодавством та установчими документами, нового керівника боржника та виконавчих органів управління боржника⁹. Тобто у першому випадку йдеться про відсторонення лише керівника боржника від посади та покладення його обов'язків на розпорядника майна без конкретизації – на постійній основі чи тимчасово, а у другому – законодавець обумовив припинення повноважень керівника боржника та виконавчих органів його управління з покладенням тимчасового виконання відповідних обов'язків на розпорядника майна. Таким чином, маємо правову невизначеність, яка може призвести до різного застосування судами Закону про банкрутство і, як наслідок, різної судової практики. Зважаючи на наведені правові норми, заявник самостійно обирає ту правову норму, яку вважає за потрібне застосувати – ч. 2 ст. 18 або ч. 12 ст. 22 Закону про банкрутство, а суд, враховуючи принцип диспозитивності, повинен розглянути подану заяву згідно з тими правовими нормами, на які послався заявник.

Правовий аналіз ч. 2 ст. 18 Закону про банкрутство не дає чіткої відповіді, на який термін слід відсторонити керівника боржника від посади та покласти виконання його обов'язків на розпорядника майна. Вважає-

⁷ А Степанов, *Предупреждение банкротства в рамках производства по делу о банкротстве: Теория и практика* (КНТ 2008) 29.

⁸ Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (н 5).

⁹ Там само.

мо, що відсторонення керівника боржника від посади має відбуватися тимчасово з таких підстав. По-перше, зазначена правова норма міститься у ст. 18 “Забезпечення вимог кредиторів” Закону про банкрутство, а забезпечення вимог, як відомо, має тимчасовий характер. По-друге, покладення обов’язків керівник боржника на розпорядника майна на постійній основі суперечитиме положенням ч. 12 ст. 22 Закону про банкрутство. Таким чином, доходимо висновку, що Закон про банкрутство передбачає лише тимчасове припинення повноважень керівника боржника та виконавчих органів його управління. Однак практика свідчить про те, що не завжди тимчасове припинення повноважень керівника боржника дає змогу вирішити проблеми, які виникають у процедурі розпорядження майном. Крім того, доводиться констатувати, що тимчасове відсторонення керівника боржника не завжди діє ефективно і досягає своєї мети. Вихід із цієї ситуації вбачаємо у покладенні обов’язків керівника боржника на розпорядника майна не тимчасово, а на постійній основі.

Що ж до матеріальної відповідальності осіб, які контролюють боржника, то сюди слід віднести солідарну і субсидіарну відповідальність. Варто констатувати, що Закон про банкрутство містить відповідні положення фрагментарно і нечітко, що свідчить про недостатню увагу законодавця до таких правовідносин і, як наслідок, складність у застосуванні відповідних положень Закону про банкрутство. Так, одним з обов’язків розпорядника майна є ‘виявлення (за наявності) ознаки фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства’ (абзац 6 ч. 3 ст. 22 Закону про банкрутство)¹⁰. Більш детально питання відповідальності власників майна боржника та його керівників наведено у ч. 6 ст. 95 Закону про банкрутство, яка передбачає:

Власник майна боржника (уповноважена ним особа), керівник боржника, голова ліквідаційної комісії (ліквідатор), які допустили порушення вимог частини першої цієї статті (недотримання ліквідатором (ліквідаційною комісією) обов’язку звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство такої юридичної особи. – І. Б.), несуть солідарну відповідальність за незадоволення вимог кредиторів¹¹.

Це питання підлягає розгляду господарським судом при проведенні ліквідаційної процедури відповідно до Закону про банкрутство. У разі виявлення такого порушення про це зазначається в ухвалі господарського суду про затвердження ліквідаційного балансу та звіту ліквідатора

¹⁰ Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (н 5).

¹¹ Там само.

банкрута, що є підставою для подальшого звернення кредиторів до власника майна боржника (уповноваженої ним особи), керівника боржника, голови ліквідаційної комісії (ліквідатора).

Із наведеної правової конструкції незрозуміло, як саме відбувається фіксація виявленого арбітражним керуючим вказаного порушення та чи повинні залучатися власники майна боржника (уповноважені ними особи), керівник боржника або ж голова ліквідаційної комісії (ліквідатор) до участі у справі на стадії затвердження ліквідаційного балансу та звіту ліквідатора банкрута¹². Вважаємо, що, керуючись засадами змагальності, особи, про права та обов'язки яких ідеться в ухвалі суду, обов'язково повинні залучатися до участі у справі і брати участь у затвердженні ліквідаційного балансу та звіту ліквідатора банкрута. За таких умов процедура затвердження звіту ліквідатора набуває ознак змагального процесу, в якому ліквідатор має довести порушення вказаними особами положень ч. 6 ст. 95 Закону про банкрутство, а останні будуть доводити зворотне. Аналіз судової практики засвідчив про відсутність подібних випадків. Це зумовлено, як зазначалося вище, недосконалістю правового регулювання, складністю доказування і, зрештою, відсутністю потреби у цьому в арбітражного керуючого. Ця проблема є характерною не лише для українського законодавства. Зокрема, російський дослідник Ю. Канцер зазначає, що проаналізована практика довела, що притягнути контролюючу боржника особу до солідарної відповідальності досить проблематично в аспекті доказування¹³.

Питання субсидіарної відповідальності осіб, що контролюють боржника, також є напрочуд актуальним, особливо у контексті останньої судової практики Верховного Суду. Л. Грабован у своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що питання запровадження та реалізації субсидіарної відповідальності держави та територіальних громад за боргами заснованих ними підприємств систематично порушується у науковій літературі¹⁴. Зі свого боку О. Подцерковний зазначає:

<...> система виключень із права банкрутства має будуватися на автоматичній трансформації боргу суб'єкта, що виключається законодавством із права банкрутства, на субсидіарний борг держави чи територіальної громади із віднесенням цього боргу до внутрішнього державного боргу або місцевого боргу, погашення якого має законодавчі механізми реалі-

¹² І Бутирська *Правовий статус учасників справи про банкрутство* (Технодрук 2017) 147.

¹³ Ю Канцер, 'Привлечение к субсидиарной ответственности контролирующих должника лиц в рамках дела о банкротстве' (2011) 4 Общество: политика, экономика, право 132.

¹⁴ Лілія Грабован, 'Погашення вимог кредиторів у процедурі банкрутства' (дис канд юрид наук, Національний університет "Одеська юридична академія" 2017) 181.

зації поза волевиявленням органів влади чи громади (Бюджетний кодекс, Закон України “Про державний внутрішній борг України”)¹⁵.

На думку М. Струця:

<...> доволі часто у судовій практиці застосовується субсидіарна відповідальність власників підприємств, в тому числі аграрних, у випадку наявності висновків про доведення боржника до банкрута, складених на підставі проведеного аналізу щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства. Даний аналіз проводиться розпорядником майна боржника у справах про банкрутство, а в його проведенні виявляються ознаки дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства¹⁶.

Закон про банкрутство дуже фрагментарно окреслює субсидіарну відповідальність засновників та керівника боржника у межах справи про банкрутство. Так, відповідно до ч. 5 ст. 41 Закону про банкрутство:

<...> під час здійснення своїх повноважень ліквідатор має право заявити вимоги до третіх осіб, які відповідно до законодавства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями боржника у зв'язку з доведенням його до банкрутства. Розмір зазначених вимог визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою. У разі банкрутства боржника з вини його засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі з вини керівника боржника, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії, на засновників (учасників, акціонерів) боржника – юридичної особи або інших осіб у разі недостатності майна боржника може бути покладена субсидіарна відповідальність за його зобов'язаннями¹⁷.

Б. Поляков у коментарі до згаданої статті зазначає:

<...> це може мати місце у випадку реорганізації боржника або передачі його активів третім особам і т. д. Однак у всіх випадках дії цих осіб повинні бути прямо направлені на виведення майна боржника з його балансу або укладення завідомо збиткових договорів, прийняття на себе зобов'язань поручительства, застави, переведення боргу і т. д.¹⁸.

¹⁵ О Подчерковний, ‘Щодо питань про системну побудову виключень з права банкрутств та попередження умисного списання боргів’ (2011) 1 Санація та банкрутство 102.

¹⁶ Микола Струць, ‘Банкрутство та відповідальність власників агропідприємств власним майном’ (IMG Partners, 14 Лютий 2018) <<http://imgpartners.com.ua/company/publications/vidpovidalnist-vlasnikiv-749-749-749/>> дата звернення 30 Квітень 2018.

¹⁷ Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (п 5).

¹⁸ Б Поляков, Закон України “О восстановлении платежеспособности должника или признании его банкротом”: Научно-практический комментарий, т 1 (Логос 2014) 340.

Аналіз вказаних положень Закону про банкрутство дає змогу дійти висновку, що вимоги про притягнення третіх осіб до субсидіарної відповідальності ліквідатор може заявляти тільки після остаточного формування ліквідаційної маси. У зв'язку з цим виникає запитання: що робити ліквідатору у разі, якщо ліквідаційна маса ще остаточно не сформована, а підстави для притягнення засновників до субсидіарної відповідальності вже є? Це питання є актуальним через те, що потенційні відповідачі, поки триває формування ліквідаційної маси, можуть “підготуватися” та вжити заходів із продажу власних активів з метою, щоб у майбутньому у них не було майна, на яке можна було б звертати стягнення в рахунок субсидіарної відповідальності.

Крім того, доведення до банкрутства має бути обґрунтованим певними доказами. Насамперед ліквідатор має здійснити аналіз фінансово-господарського стану боржника та зробити висновок про наявність у діях засновників чи керівника банкрута вини у настанні стійкої неплатоспроможності підприємства. Суд, зі свого боку, має оцінити інші докази, з яких вбачається, що саме протиправні дії засновників чи керівника боржника призвели до банкрутства останнього (дослідити договори боржника, видаткові накладні, виписки з банківських рахунків тощо).

Норми Закону про банкрутство щодо притягнення засновників та керівника боржника до субсидіарної відповідальності тривалий час були недієвими, оскільки національні суди не ризикували притягувати осіб, що контролюють боржника, до відповідальності у зв'язку з доведенням його до банкрутства без встановлення факту такого доведення у відповідному вирокі суду, що набрав законної сили. Одним із перших судів в Україні, який почав активно використовувати інститут притягнення засновників боржника до субсидіарної відповідальності за доведення до банкрутства, став Господарський суд Херсонської області, який ще у 2014 р. у справі № 5024/1780/2011 визнав факт доведення до банкрутства Комунального підприємства “Херсонкомунсервіс” його засновником – Херсонською міською радою та повністю задовольнив вимоги ліквідатора про покладання субсидіарної відповідальності на засновника боржника, стягнувши з Херсонської міської ради на користь банкрута грошові кошти в сумі 382 578,21 грн¹⁹.

Свою позицію з цього питання 30 січня 2018 р. висловив і новостворений Верховний Суд у справі № 923/862/15, переглядаючи у касаційному порядку ухвалу того самого Господарського суду Херсонської області та постанову Одеського апеляційного господарського суду. Верховний Суд

¹⁹ Ухвала Господарського суду Херсонської області від 6 листопада 2014 р. у справі № 5024/1780/2011 про банкрутство Комунального підприємства “Херсонкомунсервіс”. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41407626> (дата звернення: 30.04.2018).

підтримав позицію судів першої та апеляційної інстанцій і вказав, що чинне законодавство України не пов'язує можливість покладення субсидіарної відповідальності на відповідних осіб згідно з ч. 5 ст. 41 Закону про банкрутство з обов'язковою наявністю вироку/вироків відносно таких осіб²⁰.

Таким чином, Верховний Суд, по суті, “дав зелене світло” судам першої інстанції у питанні притягнення засновників та керівника боржника до субсидіарної відповідальності, однак нормативно-правове регулювання цього питання сьогодні є недостатнім, у зв'язку з чим на практиці може виникати чимало запитань. Так, розмір такої відповідальності визначається з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою. Але не завжди винні особи можуть завдати своїми діями збитків на відповідну суму (можливо, протиправні дії засновника чи керівника боржника не мали масштабного характеру, а тому відсутні підстави для притягнення їх до відповідальності у межах всієї різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою). Також не зовсім вдалою, на нашу думку, є сама законодавча конструкція інституту притягнення засновників до субсидіарної відповідальності, оскільки фактично протиправність дій має мати своїм наслідком доведення боржника до банкрутства, а відповідальність по суті настає за нестачу коштів для здійснення розрахунків із кредиторами. Все це потребує детального дослідження і врахування при внесенні змін до законодавства про банкрутство.

Висновки. Вітчизняне законодавство передбачає різноманітні заходи відповідальності фізичних та юридичних осіб за протиправні дії у банкрутстві. Для цілісності регулювання інституту відповідальності фізичних та юридичних осіб за їх неправомірні дії у банкрутстві вважаємо за доцільне використовувати термін “особа, що контролює боржника”, яким охоплювати засновників (учасників, акціонерів) боржника, керівника останнього, а також інших осіб, які мають право давати обов'язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії. Кримінальна та адміністративна відповідальність (виконуючи здебільшого каральну функцію) не забезпечують належного захисту майнових прав кредиторів неплатоспроможного боржника, у зв'язку з чим важливого значення набуває матеріальна і процесуальна відповідальність осіб, що контролюють боржника, у межах справи про банкрутство. Так, матеріальна відповідальність засновників (учасників, акціонерів) та керівника боржника надає можливість хоча б частково компенсувати майнові втрати кредиторів за рахунок власних коштів осіб, що контро-

²⁰ Постанова Верховного Суду від 30 січня 2018 р. у справі № 923/862/15 про банкрутство Приватного підприємства “Золото Ланів”. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72008724>. (дата звернення: 30.04.2018).

люють боржника, а процесуальна відповідальність у вигляді відсторонення керівника боржника від посади дає змогу усунути від керівництва боржником недобросовісного управлінця і тим самим підвищити ефективність судових процедур, що застосовуються до неплатоспроможного боржника.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [Code of Ukraine on Administrative Offenses]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 7 hrudnia 1984 r. № 8073-X. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (accessed: 09.05.2018) (in Ukrainian).
2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 5 kvitnia 2001 r. № 2341-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (accessed: 09.05.2018) (in Ukrainian).
3. Pro vidnovlennia platospromozhnosti borzhnyka abo vyznannia yoho bankrotom [On Restoring Debtor's Solvency or Declaring it Bankrupt]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 14 travnia 1992 r. № 2343-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1992. № 31. St. 440 (in Ukrainian).
4. O nesostoyatelnosti (bankrotstve) [On Insolvency (Bankruptcy)]: Federalnyi Zakon Rossiyskoy Federatsii [Federal Law of Russian Federation] ot 26 oktyabrya 2002 g. № 127-FZ. URL: http://www.consultant.ru/document/Cons_doc_LAW_39331/ (accessed: 01.03.2018) (in Russian).

Cases

5. Postanova Verkhovnoho Sudu [Decision of the Supreme Court] vid 30 sichnia 2018 r. u spravi № 923/862/15 pro bankrotstvo Pryvatnoho pidpriemstva "Zoloto Laniv". URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72008724> (accessed: 30.04.2018) (in Ukrainian).
6. Ukhvala Hospodarskoho sudu Khersonskoi oblasti [Rule of the Economic Court of Kherson Oblast] vid 6 lystopada 2014 r. u spravi № 5024/1780/2011 pro bankrotstvo Komunalnoho pidpriemstva "Khersonkomunservis". URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41407626> (accessed: 30.04.2018) (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

7. Butyrська І, *Pravovi status uchasykiv spravy pro bankrotstvo [The Legal Status of the Participants of Bankruptcy Case]* (Tekhnodruk 2017) (in Ukrainian).
8. Pryhuza P ta Pryhuza A, *Naukovo-praktychnyi komentar Zakonu Ukrainy "Pro vidnovlennia platospromozhnosti borzhnyka abo vyznannia yoho bankrotom" u redaktsii z 18 sichnia 2013 roku (doktrynalne tлумachennia norm prava neplatospromozhnosti ta statei 1-21 [Scientific and Practical Commentary of the Law of Ukraine "On Restoring Debtor's Solvency or Declaring it Bankrupt" in the Wording of January 18, 2013 (Doctrinal Interpretation of the Rules of the Insolvency Law and Articles 1-21)]* (TDS 2013) (in Ukrainian).

9. Polyakov B, *Zakon Ukrainyi "O vosstanovlenii platezhesposobnosti dolzhnika ili priznani ego bankrotom": Nauchno-prakticheskii kommentarii [Law of Ukraine "On Restoring Debtor's Solvency or Declaring it Bankrupt": Scientific and Practical Commentary]* t 1 (Logos 2014) (in Russian).
10. Stepanov A, *Preduprezhdenye bankrotstva v ramkakh proizvodstva po delu o bankrotstve: Teoriya i praktika [Bankruptcy Prevention in the Framework of Bankruptcy Proceedings: Theory and Practice]* (KNT 2008) (in Russian).

Articles

11. Kantser Yu, 'Privlechenie k subsidiarnoy otvetstvennosti kontroliruyuschih dolzhnika lits v ramkakh dela o bankrotstve' ['Involvement of Persons Supervising the Debtor in the Framework of the Bankruptcy Case to Subsidiary Responsibility'] (2011) 4 *Obschestvo: politika, ekonomika, pravo* 132 (in Russian).
12. Podtserkovnyi O, 'Shchodo pytan pro systemnu pobudovu vykliuchen z prava bankrutstv ta poperedzhennia umysnoho spysannia borhiv' ['On the Issue of the Systematic Construction of Bankruptcy Foreclosures and the Prevention of Deliberate Write-offs of Debts'] (2011) 1 *Sanatsiia ta bankrutstvo* 102 (in Ukrainian).
13. Rieznikova V, 'Vidpovidalnist u hospodarskomu protsesi za zlovzhyvannia protsesualnymi pravamy ta zakhody protsesualnoho prymusu' ['Responsibility in the Economic Process for Abuse of Procedural Rights and Measures of Procedural Coercion'] (2017) 9 *Pravo Ukrainy* 101 (in Ukrainian).

Dissertations

14. Hrabovan L, 'Pohashennia vymoh kredytoriv u protseduri bankrutstva' ['Repayment of Claims by Creditors in the Bankruptcy Procedure'] (dys kand yuryd nauk, Natsionalnyi universytet "Odeska yurydychna akademiia" 2017) 181 (in Ukrainian).

Websites

15. Struts M, 'Bankrutstvo ta vidpovidalnist vlasnykiv ahropidpriemstv vlasnym mainom' (*IMG Partners*, 14 Liutyi 2018) ['Bankruptcy and Liability of Owners of Agricultural Enterprises by Own Property'] <<http://imgpartners.com.ua/company/publications/vidpovidalnist-vlasnikiv-749-749-749/>> accessed 30 April 2018 (in Ukrainian).

Iryna Butyrska

LIABILITY OF PERSONS CONTROLLING THE DEBTOR IN A BANKRUPTCY CASE

ABSTRACT. Given the unstable economic situation existing currently in Ukraine, debtors become insolvent and unable to make settlements with their creditors with increasing frequency, and this negatively affects the stability of business practice. As a rule, bankruptcy procedures used against such debtors turns out to be inefficient, and the amount of creditors' claims significantly exceeds the value of debtor's assets. The absence of the debtor's property assets often results from actions of its founders or management bodies, and this gives rise to the question of bringing such persons to liability within the framework of a bankruptcy case.

The purpose of this article is to provide scientific reasoning and formulate proposals for improving the legal regulation of the institute of liability of a debtor's founders

(members, shareholders) and a debtor's CEO in a bankruptcy case, and also to expand and clarify in more details the conceptual and categorical apparatus of insolvency (bankruptcy) law.

It is established that national legislation provides for various measures of liability of individuals and legal entities in the bankruptcy procedure. The analysis of national legislation leads to the conclusion that there is no consistency in the conceptual and categorical apparatus of the institute of individuals' and legal entities' liability for illegal actions in bankruptcy. To ensure integral regulation of the institute of individuals' and legal entities' liability for illegal actions in bankruptcy, the author proposes to use the term «the person controlling the debtor» which should cover the debtor's founders (members, shareholders), CEO, as well as other persons who are authorized to give instructions binding upon the debtor or who are otherwise capable of determining its actions; the author also studies the challenging aspects relating to the termination of authority of the debtor's CEO in the procedure of assets disposal; the article also provides an analyses of the court practice of subsidiary liability of the debtor's founders.

The author concludes that criminal and administrative liability (which mostly has a penal function) does not assure appropriate protection of proprietary rights of an insolvent debtor's creditors, and in this context pecuniary and procedural liability of persons controlling the debtor within the framework of a bankruptcy case takes on great importance, and these persons are in the focus of this article.

KEYWORDS: bankruptcy; debtor; insolvency; legal liability; debtor's founders; debtor's CEO; person controlling the debtor.